

CAMBODIA

104°

105°

106°

107°

LAO PEOPLE'S
DEMOCRATIC REPUBLIC

Engin ERKİNER

Engin ERKİNER

KAMBOÇYA

KENDİNİ YIKAN DEVRİM

İÇİNDEKİLER

Yazar Hakkında	5
İthaf	7
Giriş	9
Angkor (Khemer) İmparatorluğu	12
Fransız Sömürgeciliği	14
Pol Pot	17
İç Savaş	22
1975-1979 Kamboçya Komünist Partisi İktidarı.	24
Anti Vietnam Milliyetçiliği	27
Pol Pot'tan Sonra Devrim	29
Büyük Tahribatı Onarma Çabası	33
Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş	35
Kamboçya Kapitalizmi	39
Başka Türü Olabilir miydi?	40
Komünist Partileri Arasında Savaş	41
Sonuç	43
Kaynaklar	48

YAZAR HAKKINDA

1950'de Adana'da doğan yazar Mayıs 1970'te öğrencisi olduğu ODTÜ'de Sosyalist Fikir Kulübü üyesi olarak örgütlü devrimci mücadeleye katıldı. Ocak 1971'de Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (DEV-GENÇ) yayın organı olan İleri dergisinin beşinci ve son sayısının yazı işleri sorumlusu olan yazar, sonraki aylarda birkaç sayı çıkabilen THKP-C'nin Kurtuluş dergisinin yayınında Ali Orhan Yücelalp ve İlhan Kalaylıoğlu ile çalıştı.

1972'de üniversitenin kimya bölümünü bitirdi. 1974'te aynı üniversitenin Teorik Kimya bölümünden yüksek lisans aldı.

1975'te Türkiye Devriminin Acil Sorunları'nı (TDAS) yazan yazar, daha sonra Acilciler olarak anılacak örgütün İlker Akman ve Yüksel Eriş ile üç kurucusundan birisi oldu. 1977'de hapse girdi, iki yıl sekiz ay sonra dava sonuçlanmadan hapisten kaçtı. Beklediği gibi müebbet hapis cezası aldı.

1982 başında Paris'te ev işgallerinde önemli rol oynadıktan sonra kurucularından sağ kalan tek kişi olduğu örgütten ayrıldı. Almanya'ya geçti. Politik faaliyetinin yanı sıra ilk adı Direniş olan ve 1982'de yayınlanan Yazın Dergisi'nin 1985'ten başlayarak 25 yıl yayıncısı oldu. Bu dergi ülke dışında yayınlanan en uzun ömürlü kültür-sanat dergisi oldu.

Almanya'da 2005 yılında Goethe Üniversitesi'nde politik bilim ve sosyoloji eğitimi görerek mezun oldu. 2019'da aynı üniversitenin felsefe bölümünü –yan bölüm etnoloji- bitirdi.

Vietnam-Laos ve Pazar Sosyalizmi ile birlikte toplam 47 kitabı bulunmaktadır. Bunlardan üçü öykü kitabı, iki-

si romandır. Seçme Yazıları kitaplarda toplanmaktadır, şimdilik on kitap yayınlanmıştır

Bir bölümü sayılacak olursa:

Avrupa Birliği ve Türkiye – Soldan Bir Bakış (1998), Alt Emperyalizm ve Türkiye (2000), 1989 Berlin Duvarı (2005), 40 Yıl Sonra TDAS (2015), Geleceğe Dönüş (2016),

Che Guevara – Kısa Uzun Bir Hayat (2017), Frantz Fanon (2019), TDAS'ın Tarihi (2020), Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş – Bulgaristan ve Romanya Örnekleri) (2021), Arnavutluk (1912-1992) (2022), Vietnam-Laos ve pazar sosyalizmi (2023).

Bu kitaplar, yayınlanmış ama listede yer almayanlarla birlikte www.enginekinerkitaplar.blogspot.com da ve Google Drive'da Engin Erkiner Kitaplar aranarak E-Kitap olarak bulunabilir. www.tdas1.blogspot.com da Yazın dergisinden seçmeler beş kitap halinde bulunabilir.

İTHAF

Bu kitap Şubat 2024'te Paris'te hayatını kaybeden Yaşar Özkan'a ithaf edilmiştir ve nedeninin de açıklanması gerekir.

1979 yılı yaz aylarında Yaşar ile İstanbul'daki Selimiye Askeri Hapishanesi'nde birlikteydim. THKP-C Savaşçıları adlı örgütün üyesiydi. Ben Acilcilerdeydim. Uzun konuşmalarımız oldu ve örgütünü değiştirmeye karar verdi. Birkaç ay sonra tahliye oldu.

Yaşar'ın önceki örgütüyle Eylem Birliği mensupları aynı koşuğa kalıyordu. Bu arkadaşlar arasında Pol Pot adını sevenler vardı, o kadar ki takma isim olarak da kullanıyorlardı.

Kamboçya denilince akla Pol Pot gelir. Bu küçük ülke hakkında bilginiz bulunmasa bile Pol Pot bilinir. Ben dahil hiç kimsenin ne Kamboçya ne de Pol Pot hakkında bilgisi yoktu. Çok sayıda öldürmeyle bağlantısı duyulmuştu ve o zamanki bilgisizliğimize uygun olarak bunların ABD askerleri ve yerli işbirlikçileri olduğunu sanıyorduk. Kitapta anlatılacağı gibi bu da vardı ama Pol Pot ve Kızıl Khmer'in asıl hedefi Vietnamlılardı.

Yaşar ile birkaç yıl sonra Paris'te karşılaştık. Ben kaçmış ve bir süre sonra ülke dışına çıkmıştım. Yaşar da tahliye olduktan sonra yeniden aranmaya başlayınca aynı yolu izlemişti. Kurulmasında büyük rol oynadığım örgütten ayrılınca Yaşar da beni izledi diyemem, kararını kendisi verdi ve aynı yolu seçti. Ben Almanya'ya geldim, O Paris'te kaldı. Birkaç yıl sonra TKP'li olacaktı.

Farklı örgütlerde bulunmamız aramızdaki ilişkiyi etkilemedi ama farklı ülkelerde yaşadığımız için bağlantımız azalacaktı. Son olarak O'nu İbrahim Yalçın'ın cena-

zesinde görmüştüm.

Yakın ilişki içinde bulunan arkadaşlarının belirttiğine göre Yaşar hayata boş vermişti. Büyük çaba gösterdiği son örgütünde hayal kırıklığı yaşamıştı.

Sosyalist hareketin bulunduğu her örgütte elinden geleni yapan isimsiz kahramanlarından birisiydi. Bu ithafın O'nu daha uzun yaşatacağına inanıyorum.

GİRİŞ

Neden Kamboçya?

Bu ülkenin haritadaki yerini göstermekte zorlanacak insanların Pol Pot –takma isimdir- dışında bilgisi bulunmaz. Kamboçya denilince akla Pol Pot gelir ya da tersi ve bilgi bundan ibarettir.

Ülke, Kamboçya Komünist Partisi (KKP) ve Pol Pot ya da Saloth Sahr hakkında biraz bilgi sahibi olduğunda; bu ülkenin Fransa sömürgesi, bağımsızlık, iç savaş, Komünist Partisi'nin iktidarı ele geçirmesi ve sonrası tarihinin anlatılmasının neden önemli olduğu anlaşılacaktır.

KKP 1975-1978 arasında iktidarda kalır ve uygulamalarıyla ülke nüfusunun yaklaşık üçte birini öldürür ya da buna neden olur. Bir KP'nin halkının yaklaşık üçte birini yok etmesi –aralarında yıllardır bu ülkede yaşayan çok sayıda Vietnamlı da vardır- oto soykırım olarak tanımlanmıştır.

Bir komünist partisinin ülkesini farklı bir komünist partisinin iktidarda olduğu başka bir ülkenin –Vietnam-sömürgesi olarak görmesi benzeri görülmemiş bir durumdur. Saloth Sahr'ın genel sekreteri olduğu KKP önderliğindeki Kızıl Khemer sınırı geçerek Vietnam köylerine saldırır, ülkede yaşayan Vietnamlıları ya sürer ya da öldürür. Öldürülenler arasında sömürgeciliğe karşı yıllarca savaşmış ama Kuzey Vietnam'da askeri ve politik eğitim görmüş, KKP'ye göre “bedeni Kamboçyalı kafası Vietnamlı” olanların sayısı da az değildir.

1979 başında ülkeye giren Vietnam ordusu KKP iktidarını devirir ve yerine Vietnam'da eğitim görmüş Kamboçyalılardan oluşan bir yönetim kurar. Pol Pot ve ordusu ülkenin kuzeyine Tayland sınırı yakınlarına çekilir ve sa-

vaş yaklaşık on yıl sürer. Çin, ABD ve darbeyle ABD yanlısı bir yönetimin işbaşına geldiği Tayland Pol Pot’u destekler.

1975-1978 arasında iktidarda olan KKP kentleri boşaltır ve işçiler dahil herkesi köylerde yaşamaya mecbur tutar. Toprak kısa sürede kolektifleştirilir, para kullanımı kaldırılır, din –Budizm- yasaklanır. Okuma yazma oranının zaten düşük olduğu ülkenin az sayıdaki aydınları ya hayatlarını kaybederler ya da dışarıya gitmek zorunda kalırlar.

1979-1989 yılları arasında KKP uygulamaları kaldırıldı, iflas etmiş ekonomi Vietnam ve SSCB’nin yardımlarıyla ayakta tutulmaya çalışıldı. Durum iyileşir gibi olurken 1980’li yılların sonlarında Doğu Avrupa’daki sosyalist ülkelerin, ardından da SSCB’nin çözülerek ortadan kalkması gerçekleşti. Yönetim sosyalizm hedefinden vazgeçti. Kamboçya Demokratik Halk Cumhuriyeti’nin adı Kamboçya Devleti oldu, ülkenin bayrağı da değişti. Sürgündeki kral geri döndü, ülkede anayasal monarşi kuruldu.

Bu küçük ülkenin benzeri bulunmayan tarihinin sömürgecilik sonrası bölümünün anlatılması ve irdelenmesi gerekir.

İki komünist güç, Kızıl Khemer ve Vietnam ordusu arasında on yıl süren savaşın da benzeri yoktur. Bu bilinmeyen savaş da kitapta anlatılmaya çalışılacaktır.

KKP örneğindeki gibi komünist partilerindeki milliyetçiliğin incelenmesi, ileride yazmayı planladığım Yugoslavya ile ilgili kitap konusunda da hazırlık olacaktır. “Büyük Sırbistan tekrar kurulacaktır” diyen Milosevic, Sırbistan Komünist Partisi Genel Sekreteriydi. Yugoslavya’daki diğer komünist partilerinde de bu kadar açık olmamakla birlikte benzer yönelim vardı.

Sosyalizm tarihiyle ilgili önceki kitaplar da (1989 Berlin Duvarı, Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş – Bulgaris-

tan ve Romanya Örnekleri, Arnavutluk (1912-1992) ve Çin Sosyalizmi (1949-2022)) dikkate alındığında, hedeflenenin tarihlerin anlatılması çerçevesinde yaşanmış sosyalizmle ilgili genel sonuçların çıkarılması olduğu anlaşılabilir. Büyük sonuçlardan birisi; üretici güçlerin geliştirilmesi konusunda kapitalizm geçilemese bile ondan önemli oranda geride kalındığında, sosyalist bir ülkenin yaşaması mümkün değildir.

İkinci büyük sonuç ise, milliyetçiliktir. Komünist partilerle milliyetçilik ilişkisi Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk ve Çin örneklerinde incelenmiştir.

Kamboçya bu konuda benzeri bulunmayan bir örnektir.

ANGKOR (KHEMER) İMPARATORLUĞU

802-1566 yılları arasında 764 yıl gibi uzun süre yaşamış bir imparatorluktur. Bugünkü Kamboçya'nın yanı sıra Tayland (eski adıyla Siam), Laos ve Vietnam'ın bir bölümünü de kaplıyordu. İmparatorluğun yıkılmasından sonraki yıllarda Tayland genişlerken Vietnam da dünyanın uzun nehirlerinden birisi olan Mekong'un denize döküldüğü yerdeki deltayı (Kamboçya Krom olarak adlandırılır) işgal eder. Bu bölge özellikle pirinç ekiminde yüksek verimli bir alandır.

Pol Pot 1975'te iktidara geldikten sonra yaptığı bir konuşmada "Angkor gibi bir imparatorluk kurabilen halk her şeyi yapabilir" der.

Yüzyıllar öncesinde yaşamış bir imparatorluğu 20. yüzyılın ikinci yarısında örnek almak KKP ve Pol Pot'a

özgü değildir. Yine yüzyıllar öncesinde yaşamış Sırp imparatorluğunun (1167-1459) yeniden kurulacağını ilan eden Milosevic, yıllar öncesindeki büyük Macaristan'ı hayal eden Orban, ve bizde Osmanlı İmparatorluğu'nu sürekli referans verenler de aynı anlayışa sahiptir: milliyetçiliği ve yeni alanlar işgal etmeyi yıllar öncesi imparatorluklarla gerekçelendirmek. Orası bizimdi, başkaları aldı, geri almalıyız.

Khemer İmparatorluğu döneminde Budizm devlet dini olarak kabul edildi, çok sayıda Budist tapınağı yapıldı.

Kamboçya'da komünist partisiyle sınırlı olmayan, halkta da önemli sayıda taraftarı bulunan Vietnam'a karşı milliyetçilik, Khemer İmparatorluğu dağıldıktan sonraki gelişmelerle filizlenmiştir.

Kamboçya Kralı Chay Jetha II (1618-1628) Vietnam'daki Nguyen kraliyetinden bir prensesle evlendi. Vietnam'da birbirleriyle savaşan rakip kraliyet aileleri bu savaşlarda Kamboçya topraklarını kullanmaya başladılar. Nguyen tarafı savaşı kazanınca Kamboçya topraklarına yerleşen Vietnamlıların sayısı arttı. Mekong Deltası'ndaki yönetim kademelerinde Vietnamlılara yer verildi. (Keo, 2018: 24)

19. yüzyıl başlarında Kamboçya Kralı Ang Chan döneminde ülkenin Vietnamlılaştırılması hızlandı. Ülke elitlerinde ve halkta Vietnam'ın Kamboçya'ya gittikçe yerleştiği, giderek yuttuğu endişesi oluşmaya başladı. Kral Vietnamlılar gibi giyiniyordu, Vietnam kültürü Kamboçya kültürünü geriletmeye başladı. 17. yüzyıldan 19. yüzyıl ortalarına kadar Kamboçya kısmen Vietnam egemenliğine girdi. Kamboçya milliyetçileri sonraki yıllarda Vietnam karşıtı kampanyalarda bu dönemi özellikle hatırlatacaklardır.

FRANSIZ SÖMÜRGEÇİLİĞİ

Kamboçya, Vietnam ve Laos gibi Fransa tarafından sömürgeleştirildi. Kamboçya'da bu dönem 1863-1953 yılları arasında sürdü.

Fransız sömürgeciliğinin Kamboçya halkındaki Vietnam karşıtlığını güçlendirdiği belirtilmelidir. Fransızlar devlet memurlarını ve işçileri genellikle Vietnam'dan getirdiler. O kadar ki Hanoi'de üniversite bitirmiş Kamboçyalılar bile devlet memurluğu için Vietnamlılarla rekabet etmek zorundaydılar. Sonraki yıllarda Pol Pot ve ekibi tarafından sık olarak kullanılan "Ülkemizin Vietnam tarafından yutulmasını engellemeliyiz" söyleminin kaynakları sömürgecilik döneminde de bulunabilir.

Fransız arkeologlar yaptıkları araştırma ve kazılarla Khemer İmparatorluğu döneminde yapılmış çok sayıda tapınağı ortaya çıkardılar. Onların bu çabası halkın geçmişte büyük bir uygarlık yarattıkları konusundaki anlayışını güçlendirdi.

Sömürgecilerin Vietnamlılara ayrıcalıklı davranarak Kamboçyalıların yutulma endişesini güçlendirmesi kasıtlı yapılmış olmasa gerektir. Döneme ilişkin kaynaklarda sömürgeciler Vietnamlıları görece daha eğitilmiş ve çalışkan olarak değerlendirirler. Kamboçya'nın özellikle başkentindeki memurlukları Vietnamlılara vermeleri, işçileri bu ülkeden getirmeleri bu nedenle olsa gerektir.

Sömürgecilerin aynı ülkedeki farklı halklara ya da komşu olarak yaşayan halklara farklı davranması, sömürgecilikten sonra büyük sorunlara neden olabilir. Ruanda'da Hutu ile Tutsi arasında yaşanan ve soykırım kadar varan çelişkide sömürgecilik döneminin önemli etkisi vardır. Sömürgeciler Tutsileri tuttular ve Hutular üzerin-

de yönetime getirdiler. Bu uygulama büyük nefretin doğmasında önemli etkindir (Bkz. Mamdani: 2001).

Kamboçya'da Vietnam karşıtlığı sömürgecilik döneminde de belirgin olarak bulunuyordu. 1930'lu yıllarda yayınlanan Nagara Vatta gazetesi Komboğya milliyetçiliğinin gelişmesinde önemli rol oynadı. Gazete Fransız smrgecilerinden daha fazla Vietnamlıları ve Çinlileri hedef gösterdi. Vietnamlıların memurlukları işgal etmelerinin yanı sıra ticarete de Çinlilerin tekeli vardı (Keo, 30-31: 2018).

Çok sayıda Vietnamlı çiftçi ve balıkçının da Kamboçya'ya gelmesine izin verildi.

1953 yılında kazanılan bağımsızlıktan 14 yıl sonra bile başkent Phnom Penh'teki nüfus bileşimi aydınlatıcıdır. Nüfusun yüzde 42'si Khemer, yüzde 30'u Çinli, yüzde 27'si Vietnamlıdır (Kiernan, 5: 1996).

1936'da Çinliler ve Vietnamlıların nüfus içindeki oranı daha da fazlaydı. Başkentten yaklaşık 100 bin kişilik nüfusunun yarısını göçmen Çinliler ve Vietnamlılar oluşturuyordu (Chandler, 9: 1992).

Kamboçya'da Fransa'ya karşı ilk direniş gruplarında Vietnam karşıtlığı da vardı. Bu anlayış sonraki yıllarda da sürecek ve ülke sadece Fransa'nın değil Vietnam'ın da sömürgesi gibi görülmeye başlanacaktır.

Vietnam-Laos ve Pazar Sosyalizmi kitabında da açıklandığı gibi gerek Fransız sömürgeciliğine ve gerekse de ABD'ye karşı yürütülen savaşta  ülke arasında yakın ilişki vardı. Vietnam nüfusunun Laos ve Kamboçya'ya göre oldukça daha fazla olması, bu ülkedeki komünist hareketin Ho Chi Minh'in de etkili önderliğiyle daha erken gelişmiş olması sonucu, Vietnam'daki parti Kamboçya ve Laos'ta sömürgeciliğe karşı sosyalist partiler kurulmasına ve bu ülkelerdeki kadroların Vietnam'da politik ve askeri

eğitim görmesinde etkin olacaktı.

Kamboçyalı komünistlerin bir bölümü Vietnam komnistleriyle iyi ilişkilere sahipken, Pol Pot dahil başka bir bölümü ise yıllarca sesini ykseltmemekle birlikte kuşkulu davranıyordu.

Vietnamlı sosyalistlerin sürdürmek istedikleri Çin Hindi Komünist Partisi 1951’de üçe ayrılarak varlığına son verecekti. Vietnam, Kamboçya ve Laos’u kendi nderliği altında Çin Hindi olarak birleştirmek istiyor endişesi sona ermenin nedenlerinden birisi olacaktı (Keo, 35: 2018). Partinin varlığı 1951’de sona ererken Kamboçya’da Khemer Halkı Devrimci Partisi kurulacaktı. Partinin adı sonradan değiştirilerek Devrimci İşçi Partisi olacaktı. Bu parti daha sonra Kamboçya Komünist Partisi adını alacaktır.

lke, Kamboçya Krallığı olarak 1953’te bağımsızlığını kazandı. 1954’teki Cenevre Konferansı’nda Kamboçya’nın yanı sıra Laos’un da bağımsızlığı kesinleşecek, Vietnam ise kuzey ve güney (sosyalist ve kapitalist) olarak ikiye ayrılacaktı.

Burada adı Kamboçya’nın yakın tarihinin ayrılmaz parçası durumunda olan Pol Pot hakkında bilgi verilmesi gerekir.

POL POT

Asıl adı Saloth Sar olan Pol Pot 1928’de doğdu. Okuma yazma oranının düşük olduğu ülkede eğitimi sırasında başarılı görüldüğü için hükümet bursuyla 1949’da Paris’e gönderilecekti. Bu kentte üç yıl kaldı ve sosyalist dünya görüşüyle tanıştı.

Fransa’nın sömürgelerinde gelişmiş olarak değerlendirilen kişilerin burslu olarak veya başka yollardan Paris’e gönderilmeleri yaygın uygulamadır. Amaç, İngiltere’nin sömürgelerindeki uygulamanın tekrarlanarak yerli ama sömürgecilik rejimine bağlı insanların yetiştirilmesidir. Bu kişiler ülkeye döndüklerinde önemli yönetim görevlerine atanırlar ama gelişme her zaman sömürge yönetiminin istediği yönde olmaz. Paris’e gönderilen kişiler burada sosyalist fikirlerle tanışabilir ve hatta Fransız Komünist Partisi (FKP) üyesi de olabilirler.

Vietnam-Laos ve Pazar Sosyalizmi kitabında belirtildiği gibi Ho Chi Minh FKP kurucuları arasındadır ve kongrede partinin sadece işçilerle değil, sömürge halklarının mücadelesiyle de ilgilenmesi gerektiğini savunmuştur.

Pol Pot ve Ieng Sary (1951’de Paris’e bursla gelecektir) burada tanışırlar, ikisi de FKP üyesi olur. Bağımsızlık sonrası Kamboçya’da bu ikilinin ismi sürekli birlikte anılacaktır. Oto soykırımın önde gelen iki yöneticisi olacaktırlar.

Pol Pot ülkeye döndükten sonra bir süre öğretmenlik yaptı. Tanıyanların belirtmesine göre iyi bir konuşmacıdır. Okuma yazma oranının düşük, nüfusun büyük bölümünün kırlarda yaşadığı ülkelerde iyi konuşmacı olmak özellikle önemlidir.

1956’da Kamboçya’nın lise bitiren ilk kadını olan

Pol Pot, gerçek adıyla Saloth Sahr, negatif anlamda da olsa ünlü bir isimdir. Kamboçya hakkında bilgisi bulunmayan çok sayıda insan Pol Pot'u bilir. Bazı kaynaklara göre nüfusun üçte birine kadar ulaşan oto soykırımın önde gelen sorumlusudur. Ölümünden sonra bile çok sayıda taraftarı tarafından gerçek bir yurtsever olarak anılmaktadır.

Khieu Ponnary ile evlendi. Pol Pot'un biyografisini anlatan kitapta kadının sekiz yaş büyük olduğu belirtilir. Kamboçya'da erkeklerin kendilerinden büyük kadınlarla evlenmesi yaygındır (Chandler, 17: 1992).

1963'te parti genel sekreteri oldu. 1967'de partinin adı Kamboçya Komünist Partisi olarak değiştirildi.

Pol Pot 1965'te Kuzey Vietnam'a gitti ve dokuz ay kaldı. Savaş, ekonomi ve parti inşasıyla ilgili kurslara katıldı. Kasım 1969'da politik tartışmalar için yeniden aynı yere gidecekti (Keo, 38: 2018).

Kızıl Khemer birlikleri 1972 sonuna kadar Kuzey Vietnam tarafından silahlandırıldı, eğitildi ve sık olarak komuta da edildi (Chandler, 99: 1992).

Kuzey Vietnam ile yoğun ilişki içindeyken ve özellikle askeri konularda büyük yardım alırken Pol Pot Vietnam'a karşı görüşlerini öne çıkarmıyordu ama bunlardan vazgeçmedi. Tarihsel kökenleri olan ve değişik yollardan sürekli körüklenen Vietnam karşıtı tepkinin geniş tabanının bulunması, Pol Pot'un bu konuda kendisini rahat hissetmesini sağladığı söylenebilir.

Çin Halk Cumhuriyeti'ni de ziyaret etti. Mao ile birlikte fotoğrafı vardır. Ziyareti sırasında Kültür Devrimi yeni başlıyordu. Kentlerin bir oranda boşaltılması, ekonomik sorunlara iradeci çözümler, her yerde sınıf düşmanı aranması gibi 1975-1979 iktidar yıllarında öne çıkacak uygulamalarda dönemin Çin Komünist Partisi'nin açık etkisi bulunmaktadır. Çin bir milyar Dolar ekonomik ve askeri yardım sözü verecektir (Chandler, 111: 1992).

Kuzey Vietnam'ın ABD ile savaşta bir dönem Çin'den de yardım alması ama açık olarak SSCB tarafında bulunması, Çin ve Kamboçya komünist partilerini yakınlaştıracaktır. Vietnam gibi büyük ve özellikle askeri konularda deneyimli bir ülkeye karşı çıkmak, Kamboçya Komünist

Partisi için ancak Çin'in desteğiyle mümkün olabilirdi. Çin de Vietnam'ın Laos'un yanı sıra Kamboçya'yı da denetimine alarak Çin Hind'i'nde egemen olmasına karşı Pol Pot ve yandaşlarını destekleyecek, ilerde açıklanacağı gibi Vietnam ile savaşında askeri yardım yapacaktır.

Pol Pot kitabın sonraki bölümlerinde incelenecek olan Vietnam ordusunun 1979'da Kamboçya'ya girmesi, KKP yönetimini devirmesinin ardından Kızıl Khemer güçleriyle birlikte ülkenin kuzeyinde Tayland sınırındaki ormanlık alana çekildi. On yıl boyunca Vietnam ordusuyla savaştı.

Pol Pot ve Ieng Sary gıyaplarında yargılandılar ve ölüm cezası aldılar.

1975-1979 arasında Pol Pot'un iktidar döneminde kaç kişinin öldürüldüğü ya da kentli nüfusun kırlara sürülmesi nedeniyle ölümüne neden olduğu kesin olarak belli değildir. Pol Pot'un politik biyografisini anlatan kaynağa göre rakam 800.000 (nüfusun onda biri) ve bir milyon kişi (nüfusun sekizde biri) arasında değişmektedir. Vietnam ordusuyla on yıl boyunca yaşanan savaşta ölenler bu rakamlara dahil değildir. İlerde belirtileceği gibi başka kaynaklarda daha yüksek rakamlar verilmektedir.

1989'da Pol Pot'un görevlerinden çekildiği açıklandı. Dört yıl önce de ordu komutanlığından çekilmişti.

Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerde yaşanan çözümlerle birlikte Kamboçya'da da önemli değişiklikler oldu. 17-18 Ekim 1990'da Kamboçya Devrimci Halk Partisi adını Kamboçya Halk Partisi olarak değiştirdi. Marksizm-Leninizm parti programından çıkarıldı (Gottesman, 345: 2003).

Pol Pot uzun zamandır savunma sorumlusu olan Son Sen ve ailesinin öldürülmesi emrini verdikten sonra askeri komutan Ta Mok tarafından tutuklandı ve yargılandı.

Kızıl Khemer önderlerinden Khiev Samphan ve Nuon Chea başkente gelerek ülkenin gerçek yöneticisi durumundaki Hun Sen ile görüştüler ve geçmişin gömülmesi konusunda anlaştılar. Kızıl Khemer askerleri için genel af ilan edildi. Hun Sen, Kızıl Khemer'in varlığına son vermesinin ardından bu örgütün iki kişi dışındaki liderlerinin sonraki hayatlarını rahat sürdürebilmelerini sağladı (Kiernan, 354: 1996).

Pol Pot Nisan 1998'de ormanda öldü. İlgili kaynaklara göre hastalıkları nedeniyle hayatını kaybederken, Hun Sen yönetimine teslim edilmemek için intihar etmiş olabileceği de belirtilmektedir.

Pol Pot'tan geriye sadece ülkesinde değil birçok ülkede bilinen katliamla özdeş bir isim kaldı. Konuyu bu sınırlar içinde değerlendirmek dar bir bakış açısı olur. Çıkarılan kapsamlı af yasasıyla normal hayata dönen çok sayıda yandaşına göre, ölümünden sonra da büyük bir yurtsever olarak anılır. Kamboçya'nın sadece Fransa sömürgeciliğinden bağımsızlığı için değil, Vietnam tarafından yutulmasına karşı da mücadele yürütmüştür.

Vietnam-Laos ve Pazar Sosyalizmi kitabında açıklandığı gibi Laos'ta komünist partisinin ve Pathet Lao'nun kurulmasında Vietnam'ın büyük desteği vardı. Vietnam komünistleri mücadelenin her aşamasında Laos topraklarını kullandığı gibi bu ülkedeki komünistlerle de sürekli yakın ilişki içinde olmuştur. Pathet Lao içinde Çin'in çabasıyla beliren Vietnam karşıtlığı hızla engellenmiştir. Laoslu komünistlerle Vietnamlı komünistler arasında önemli sorun yaşanmamış, Kamboçya örneğinin tersine sürekli dayanışma içinde olmuşlardır.

Laos'un Çin ile sınırı bulunurken, Kamboçya'nın yoktur. Bu coğrafi durum nedeniyle Çin, Vietnam ile savaşında Kamboçya'ya ancak deniz yoluyla yardım ulaştırabilecektir.

İÇ SAVAŞ

1954'te Cenevre Konferansı ardından Laos, Kamboçya ve Kuzey Vietnam bağımsız oldu ve kısa süre sonra üç ülkede de iç savaş başladı. Ardından Güney Vietnam'a ABD müdahalesi gelecek, ABD sadece Vietnam'ı (kuzey dahil) değil, diğer iki ülkeyi de yoğun olarak bombalayacaktı.

Vietnam'da bir milyon kadar Kamboçyalı azınlık yaşıyordu. Bunlar ABD ordusu tarafından Mekong Deltası'nda (Kamboçya Krom) komünistlere karşı savaşmaları için eğitildi. Kendilerini Kamboçya Krom Özgürlük Hareketi olarak tanımlıyorlardı ve bütün Vietnamlılara karşıydılar (Kiernan, 1: 1996). Kızıl Khemer'in 1975'te iktidara gelmesinden sonra Kamboçya'ya giden Khemer Krom savaşçıları öldürülecekti.

1960'ta Prens Sihanouk devlet başkanı oldu ve tarafsızlık politikası izledi. 1965'te kuzey Vietnam gerillalarının Güney'deki ABD destekli yönetime karşı savaşmaları için Kamboçya'da üs kurmalarına izin verdi. Burada Kamboçya komünistleriyle Vietnamlılar arasında önemli bir politik çelişki ortaya çıkar. Kuzey Vietnam yönetimi Prens'in tarafsızlık politikasını ve Kamboçya'da kendilerine üs kurma izni verilmesini destekliyordu. Pol Pot ve Kızıl Khemer ise Sihanouk'a karşı mücadelenin yükseltmesinden yanaydı.

Sihanouk Ağustos 1963'te Güney Vietnam hükümetiyle, Mayıs 1965'te ise ABD ile diplomatik ilişkiyi kesecekti.

18.3.1970'te Prens, ABD destekli bir darbeyle Lon Nol tarafından devrildi. Kızıl Khemer ile Lon Nol yönetimi hem birbirleriyle savaşıyorlar ve hem de Vietnam nefre-

tinde birleşiyorlardı.

Lon Nol darbe öncesinde komünist askerlerin 48 saat içinde ülkeyi terk etmesini istedi ve ülkede yaşayan bazı Vietnamlıları da öldürdü. Vietnam'a kaçan ve ülkede yıllardan beri yaşayan Vietnamlıların bir bölümü ise Vietnam tarafından Kamboçyalı oldukları gerekçesiyle alınmadılar (Keo, 93: 2018). Bu insanlar Kamboçya'da doğmuşlardı.

Başkanlık seçimi öncesinde Ocak 1973'te ABD ile Kuzey Vietnam yönetimi ateşkes için anlaştilar. ABD askerlerinin önemli bölümü geri çekilmişti. Pol Pot ve Kızıl Khemer ateşkesi kabul etmediler ve ihanet olarak gördüler (Chandler, 99: 1992). Pol Pot'a göre Kamboçya savaşı Vietnam'ın desteği olmadan da kazanabilirdi. Bu anlayışın gerisinde yeterince güçlenildiğine ve yardım olmadan da savaşın sürdürülebileceğine olan inanç yatmaktadır. Kuzey Vietnam yönetimi ise konuya ABD'ye karşı savaşan en büyük ve güçlü ülke olduğu, savaşın kaderinin öncelikle kendilerine bağlı olduğu yönünden yaklaşıyordu.

Kızıl Khemer iktidarı ele geçirmeden önce hakim olduğu bölgelerde 1973 başlarından itibaren devrim sonrası sosyal programını uygulamaya başladı. Kuzey Vietnam'da eğitim gören askerler sorumlu görevlerden uzaklaştırıldılar, bazıları revizyonist olarak suçlanarak infaz edildi. Hakim olunan bölgelerde hızlı kolektifleştirmeye geçildi ve herkes siyah yün pijama (köylü elbisesi) giymeye mecbur tutuldu. Bu önlemler sonucu 20 bin kadar kişi Güney Vietnam'a kaçacaktı.

17.4.1975'te Kızıl Khemer birlikleri başkente girerek iktidarı tam olarak ele geçirecekti. Sihanouk ülkeyi terk etti. İç savaş sırasında yarım milyon kadar Kamboçyalı ölmüştü.

1975-1978 KAMBOÇYA KOMÜNİST PARTİSİ İKTİDARI

Pol Pot iktidarı dönemi olarak da anılır.

Bu iktidarın üç temel uygulaması vardır.

Birincisi; kentlerin boşaltılması ve nüfusun kırsal alana gönderilmesidir.

Kamboçya nüfusun büyük bölümünün köylerde yaşadığı bir ülkedir. ABD'nin Kamboçya'da askeri bulunmasına karşın buradaki Vietnam birliklerine karşı giriştiği yoğun bombardıman sonucunda çok sayıda kişi kentlere dolmuş, kentlerin nüfusu özellikle artmıştı. Temel savaş alanının kırlar olması, halk ordusunun köylülerden oluşması ve gerilla önderlerinin de zamanlarının büyük bölümünü kırlarda geçirmesi kolayca köy hayatına ve köylülere aşırı değer verilmesine neden olabilmektedir. Pol Pot'un şu belirlemesi bu yaklaşımı yansıtmaktadır:

“Halk politik olarak bilinçlendiğinde her şeyi yapabilir. Mühendislerimiz halkın yaptığını yapamaz.” (Chandler, 121: 1992)

Okuma yazma bilme oranının düşük olduğu, dolayısıyla teknik ve aydın kadrosunun zayıf olduğu Kamboçya'da kentlerin boşaltılması ve kır hayatının yüceltilmesi sonucu bu insanlar öldüler, öldürüldüler ya da ülke dışına gitmek zorunda kaldılar.

Nisan 1975'ten sonra para kullanımı yasaklandı, marketler ve okullar kapatıldı.

Önemli olan halkın politik olarak bilinçlendirilmesiydi, bu yapıldıktan sonra okula ne gerek vardı!

1973'ten beri komünistlerin etkin olduğu alanlarda

hızlı kolektifleştirmeye girilmiş, özel mülkiyet yasaklanmıştı. Bu uygulama yaygınlaştırıldı.

İkincisi; sosyalizmin hızla inşa edilmesidir.

Pol Pot sosyalizmin hızla inşa edilmesi belirlemesini yaparken, Kamboçya'nın başka ülkelerle karşılaştırılmayacağını, geçmişteki herhangi bir deneyi örnek almadıklarını vurguluyordu. "Onlardan karakter olarak farklıyız." (age. 122)

Başka ülkelerden, özellikle de Vietnam'dan farklı olmak Kamboçya milliyetçiliğinin olmazsa olmazıdır. Vietnam sosyalist değişimleri aşamalı olarak yaptığına göre Kamboçya hızla gerçekleştirmeliydi.

Sınırlar kapatıldı, uluslar arası telefon görüşmeleri yasaklandı, dinin her çeşidi kaldırıldı. Bu bağlamda Budist tapınaklar ve ülkedeki Müslüman azınlığın camileri kapatıldı.

21.8.1976'da dört yıllık plan açıklandı. Plandaki bilgilerin temeli 1960'lı yıllardan kalmaydı. Ülkede yönetim mekanizması zayıf olduğu için yeterli bilgi toplanamıyordu. Eski bilgiler temeli üzerinde yapılan planların da gerçekleşme şansı bulunmuyordu.

Kamboçya'nın başlıca ihraç ürünü pirinçti. Pirinç üretiminde büyük artış hedeflendi. Pirinç ihracından elde edilecek gelire öncelikle hafif sanayi finanse edilecekti.

Burada gerçekçi bir yaklaşımdan söz edilebilir. O yılların tipik sosyalist kalkınma yolu tarımdan aktarılabilecek kaynaklarla ağır sanayi yatırımlarının finanse edilmesiydi. Kamboçya'da ise hafif sanayi bile zayıftı ve ek olarak ağır sanayinin olmazsa olmazı olan mühendisler ve uzman işçiler yok gibiydi.

Pirinç üretiminde planlanan artış gerçekleşmedi ve

fazla pirinç ihraç edilmesi nedeniyle ülkenin bazı bölgelerinde açlık başladı, ölümler oldu.

Komünist Partisi yönetimi başarısızlığı ülkede bulunan çok sayıda Vietnamlı ajana bağladı, ekonomik gelişme onlar tarafından sabote ediliyordu.

Kolektifleştirme başarısız oldu. Kamboçya köylüsü aile tarımına öncelik veriyordu. Aynı özellik bütün sosyalist ülkelerdeki tarımsal gelişmede görülmüştür. Bulgaristan'da kolhozların bünyesinde yapılan küçük aile tarımında verim, genel verimlilikten yüksekti. Çin'de Mao'nun ölümünün ardından kolektif çiftliklerin dağıtılması ve aile tarımına geçişle birlikte tarımsal üretim patlama yaptı. Benzer gelişme Vietnam'da da yaşanacaktı. (Bkz. Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş – Bulgaristan ve Romanya Örnekleri, Çin Sosyalizmi (1949-2022), Vietnam ve Laos- Pazar Sosyalizmi)

Üretimin kolektif olarak yapıldığı kooperatiflerde hayat ayrıntılara kadar düzenlenmişti. İnsanların akşam yemeklerini birlikte yemeleri, mümkün olduğu kadar uzun zamanı birlikte geçirmeleri isteniyordu. Saçların ne kadar uzatılabileceği bile belirlenmişti (Gottesman, 25: 2003).

Burada Çin'in etkisi açık olarak görülebilir. Mao döneminde İleriye Doğru Büyük Atılım'da da büyük köy komünleri kurulmuş, ortak mutfaklar yapılmış ve kişilerin mümkün olduğu kadar birlikte zaman geçirerek daha fazla sosyalleşmeleri hedeflenmişti. Amaç sosyalist insanın ortaya çıkarılmasıydı ama başarılı olunamamıştı. Sonuç en başta tarımsal üretimde gerilemeydi (Bkz. Çin Sosyalizmi (1949-2022)).

ANTI VİETNAM MİLLİYETÇİLİĞİ

“Ülkede Vietnam ajanları var, bu nedenle başarısız oluyoruz” anlayışı sadece bahane uydurmak olarak değerlendirilmemelidir. Bu bahane ülkedeki Vietnamlılara karşı genel bir saldırıyla birlikte yürütülmekteydi. Ek olarak Kamboçya askerleri sınırı geçerek özellikle Mekong Deltası’ndaki köylere de saldırıyorlardı.

Vietnam’da eğitim görmüş Kamboçyalıların sorumluluk konularından uzaklaştırılması tamamlandı. Bunlar, yapılan tanımlamaya göre, bedeni Kamboçyalı kafası Vietnamlı kişilerdi.

Mayıs 1975’te Pol Pot ve rejimin iki numarası Nuon Chea, Vietnamlı azınlığın Kamboçya’dan tümüyle çıkarılmasını amaçladıklarını açıkladılar (Keo, 91: 2018).

Ülkede yıllardan beri yaşayan bazı Vietnamlılar “politik eğitime” gönderiliyor ve onları bir daha gören olmuyordu.

1.4.1977 tarihli bölgelere gönderilen 870 nolu emir şöyledir: Bölgedeki bütün Vietnamlılar, Vietnamca konuşan Khemerler veya Vietnamlı arkadaşı olanlar devletin güvenlik güçlerine teslim edilmelidir (age. 98).

Ülkede yıllardan beri yaşayan, çalışan, ticaret yapan çok sayıda göçmen öldürüldü. Kesin sayı bilinmiyor olmakla birlikte bazı kaynaklara göre Müslümanların yüzde 36’sının, Laoların yüzde 40’ının, Çinlilerin yarısının, Vietnamlıların tamamının öldürüldüğü tahmin edilmektedir (Kiernan, 458: 1996).

1979 yılı Aralık ayı sonunda Kamboçya, Vietnam ile diplomatik ilişkisini kesti.

Önceden de belirtildiği gibi Kızıl Khemer’in KKP ik-

tidarı altında öldürdüğü ya da ölümüne neden olduğu insan sayısı tam olarak bilinmemektedir. KKP yönetimi devrildikten sonra ülkede çok sayıda toplu mezar bulunmuştur. Kamboçya’da milliyetçilik ve kitle katliamı hakkında kitap yazan Duong Keo’ya göre; KKP’nin iktidarda kaldığı üç yıl, sekiz ay ve 20 günde yaklaşık iki milyon kişi ölmüştür. Yazar da sayının daha yüksek olması ihtimalini dışlamamaktadır. Bu ise nüfusun kabaca üçte biri demektir (Keo,19: 2018).

S-21 olarak bilinen ve girenin çıkmadığı ünlü hapisane KKP yönetimi Vietnam tarafından devrildikten sonra Soykırım Müzesi olarak yeniden düzenlenecektir (Chandler, 168: 1992).

Sınıra yakın yerleşim birimlerini sürekli basan ve can kaybına neden olan Kamboçya’nın tutumuna karşı Vietnam yönetimi önce ihtiyatlı davranır. Kamboçya ordusundaki çok sayıda subay Vietnam’da eğitildiği için bu ordunun gücü iyi bilinmektedir. Vietnam yönetiminde, “Çin’in askeri yardımı olmasaydı Kamboçya ordusu bu kadar saldırgan davranamazdı” düşüncesi vardır. Bu görüş doğrudur. Çin, Kamboçya ile ortak sınırı olmadığı için denizden askeri yardım yapmaktadır. SSCB-Çin çatışmasının iyice yükseldiği 1970’li yıllarda Vietnam SSCB yanlısı olduğuna göre Çin de Kamboçya’yı destekleyecektir.

Ekim 1977’de Vietnam ordusu General Giap komutasında harekete geçer ve sınırdan kolayca 30 km. içeriye girer. Kamboçya ordusunun savaş tecrübesi yüksek Vietnam ordusuna karşı koyması mümkün değildir.

Kızıl Khemer yöneticileri yenilgiden şu sonucu çıkarırlar: içerdeki düşmanlar –Vietnamlılar kastediliyor- nedeniyle yenildik (Keo, 113: 2018).

Daha önce bir radyo yayınında “Bir Kamboçya askeri 30 Vietnam askerine bedeldir” diyen (age. 85) Pol Pot da

yenilgiyi aynı nedene bağlayacaktır.

Vietnam yönetimi Kamboçya'da oto soykırım yapıldığını ilan eder ve Pol Pot yönetimi olarak da bilinen KKP iktidarını devirmek için harekete geçer.

POL POT'TAN SONRA DEVRİM

Margaret Slocomb'un 2002'te yazdığı kitabın başlığı tam olarak şöyledir: Kamboçya Demokratik Halk Cumhuriyeti (1979-1989) – Pol Pot'tan sonra Devrim.

1979 başında Kamboçya'ya giren Vietnam ordusu kısa sürede başkenti aldı. Kızıl Khemer güçleri ülkenin kuzey doğusundaki ormanlık alana, Tayland sınırına çekildiler. Vietnam ordusuna karşı on yıl süren gerilla savaşı yürüttüler. İki komünist partisinin askeri güçleri arasında on yıl süren savaş ilk kez görülmekteydi.

KKP iktidarına son verildi, yerine Kamboçya Halk Cumhuriyeti kuruldu, Kamboçya Devrimci Halk Partisi iktidara geldi. Partinin ilk kongresi 1981'de yapılacak, Vietnam ve Laos ile tarihsel birliktelik vurgulanacaktı.

Katliamları nedeniyle Kızıl Khemer'den nefret edenler arasında şöyle düşünenler de az değildi: Vietnam ordusu Kamboçya'ya soykırımcı Pol Pot yönetimini devirmek için mi yoksa Kamboçya'yı sömürgeleştirmek için mi girdi? (Gottesman, X: 2003).

Vietnamlılara karşı nefret olmasa bile şüphecilik gerek tarihsel nedenlerle ve gerekse de propagandayla bu

derece yerleşmişti.

KKP iktidarını deviren Vietnam ordusunda daha önce Kızıl Khemer birliklerinde komutanlık yapmış Heng Samrin, Hun Sen gibi isimler de yer alıyordu. Pol Pot iktidarının ardından giriştikleri darbe teşebbüsü başarısız olunca Vietnam'a kaçmak zorunda kalmışlardı. İlk isim devlet başkanı olacak ve sonraki yıllarda yerini bırakmakla birlikte sürekli olarak politik büro üyesi olarak kalacaktı.

Burada Kamboçya'nın sonraki yıllarında ve sosyalizmden kapitalizme geçişte de önemli rol oynayacak isme, Hun Sen'e dikkatinizi çekerim. 26 yaşında politik büro üyesi ve dışişleri bakanı olacak, 1985'te başbakanlığa yükselecekti. Zeki, çalışkan, becerikli ve fazlasıyla pragmatik bir kişidir.

Savaşın sonuçları ve yaşanan kayıplar incelenecek olursa:

Pol Pot'un biyografisinin anlatıldığı kitaba göre Kızıl Khemer yaklaşık 30 bin kişiyle -köylerden katılanlarla bu sayı 100 bin kişiye kadar çıkıyordu- kuzey doğuda Tayland sınırına çekildi Chandler, 165: 1992). Ülkede yaşanan soykırıma ve halkın bir bölümünün nefret etmesine rağmen Kızıl Khemer'in gücünün hiç de az olmadığı görülüyor.

Çin Halk Cumhuriyeti Vietnam'a karşı bir cezalandırma seferi düzenledi. Çin-Vietnam sınırına yakın yerleşim yerleri basıldı, madenler tahrip edildi. İki ordusun çatışmasında can kaybı yaşandı ama sayı bilinmemektedir. SSCB-Vietnam arasındaki saldırmazlık paktı nedeniyle Çin ordusu fazla ileri gitmeden, sınıra yakın Hanoi'ye yaklaşmadan geri çekilecekti.

Pol Pot'un askerlerinin bir bölümü Tayland'a geçtiler, buradaki kamplarda askeri eğitim yaptılar. Çin, Tayland ve ABD, Vietnam'a karşı Kızıl Khemer'i destekledi.

Vietnamlı general Ngyen Van Thai'ye göre 1978-1988 arasında Kamboçya'da 55.000 Vietnamlı asker öldü, 110.000 kadarı da ciddi olarak yaralandı (Mehta, 136: 2013).

Kaç Kızıl Khemer askerinin öldüğü konusunda bilgi bulunmuyor.

Vietnam ordusunun kaybı Kamboçya gibi nüfusu az ve küçük bir ülke için büyüktür denilebilir.

Vietnam, Kamboçya'yı işgali nedeniyle değişik uluslar arası protestolar ve yaptırımlarla karşılaştı ama 1980'li yılların sonlarında SSCB'nin de araya girmesine kadar bunlara aldırdığı söylenemez.

1989'da ülke sosyalizm hedefini bıraktıktan ve Prens Sihanouk ülkeye döndükten sonra -Vietnam ordusu daha önce ülkeyi terk etmişti- 1991'de yapılan anlaşmayla iç savaş sona erdi.

Vietnam ordusunun çekilmesinin ardından Kızıl Khemer'e ABD ve Tayland tarafından verilen destek azaldı. Kızıl Khemer uluslararası alanda giderek tecrit oldu.

Kızıl Khemer'in savaşması için neden kalmamıştı. Vietnam ordusu ülkeden çekilmiş, SSCB ve Doğu Avrupa sosyalist ülkeleri dağılmıştı. Bunları Arnavutluk izleyecekti. Hükümet de intikam almak yerine savaşı tümüyle bitirmeyi tercih etti. Pol Pot gibi soykırımla özdeşleşmiş birkaç isim dışında binlerce Kızıl Khemer gerillası için af çıkarıldı (age. 30).

Taraflar geçmişi gömmek konusunda anlaşdılar. Önceden de belirtildiği gibi Hun Sen aftan yararlanan Kızıl Khemer liderlerinin rahat bir hayat sürmesini sağlayacaktı.

Birkaç kişinin olayların başlıca sorumlusu görülerek günah keçisi ilan edilmesi sosyalist ülkelerin son dönem-

lerinde çok rastlanan uygulamadır.

Bulgaristan Komünist Partisi'nin yıllarca genel sekreterliğini yapmış olan Jivkov yakınlarına menfaat sağladığı gerekçesiyle mahkum olacak ve hapisyanede ölecekti. Gerçekte ise bütün merkez komitesi ve politik büro üyeleri aynısını yapmışlardı ama en sorumlu kişinin suçlu ilan edilmesi gerekiyordu.

Romanya'da Çavuşesku ve eşi kurşuna dizildikten birkaç yıl sonra onunla birlikte tavr almış taraftarları bağışlanacaktı.

Benzer durum SSCB'de Ağustos 1991'deki darbe teşebbüsü sonrasında da yaşanır. Darbeye katılan askerler birkaç yıl sonra affedilirler.

Düzen değişmiştir ve geçmişten kalan sorunların mümkün olduğunca ortadan kaldırılması gerekir. Bir dönem mevcut yönetime karşı çıkanlar ve hatta ayaklananlar vazgeçmişlerse, haklarında af çıkarılıp normal hayata katılmalarının sağlanması en iyisidir.

Olan Pol Pot ve Ieng Sary gibi adları sembolleşmiş kişilere olacaktır.

Tuol Sleng hapisyanesi yöneticisi Khang Khek Leu insanlığa karşı işlediği suçlar nedeniyle müebbet hapse mahkum olacaktır. Burada da aynı uygulama vardır: sembolik bir ismin mahkum edilmesi ve diğerleriyle uğraşmaması...

Geçmiş geride bırakmak istiyorsanız onun büyüklüğü şartlara göre değişen bölümünü unutmak zorundasınız. Benzer durum İspanya'da Franco faşizminden çıkışta ve Güney Afrika'da karşılıklı anlaşmayla ırk ayrımının bitirilmesinde de yaşanmıştır.

BÜYÜK TAHRİBATI ONARMA ÇABASI

Halk yoksul, yetişmiş eleman az, ek olarak nüfusun –bazı kaynaklara göre üçte birine kadar ulaşan- soykırım yaşanmış, okullar kapatılmış, din yasaklanmış, kentler boşaltılmış ve ardından ülke işgal edilerek KKP yönetimine son verilmişti ama iç savaş ülkenin bazı bölgelerinde sürüyordu.

Büyük tahribatın onarımında ilk olarak 1979 ortalarından başlayarak pazarlar, okullar ve sağlık kuruluşları yeniden açıldı; aile tarımına izin verildi (Chandler, 166: 1992).

1980'den itibaren Budizme de izin verilecekti.

Hükümet kadroları 1977-78'de Vietnam'a kaçanlardan ve uzun süredir bu ülkede yaşayanlardan oluşuyordu. Kamboçya'da yönetim büyük oranda Vietnamlılaştı denilebilir. Zaten az olan idari ve teknik kadroların öldürülmesi ya da uzak ülkelere gitmek zorunda kalmaları sonucu başka türlü olması da mümkün değildi. Baraj yapımı gibi konularda gerekli teknik kadro da Vietnam'dan geliyordu.

1980'de çiftçilerin ürünlerini devlete satmak zorunda olmadıkları, serbest piyasada da satabilecekleri ilan edildi. Devlet piyasa fiyatı ödemeyi garanti ediyordu. Üretimi artırmak ve ürün çeşitliliğini sağlamak için aile ekonomisine verilen destek sürdü (Slocomb, 98: 2003).

Kolektifleştirme yavaşlatıldı.

Kamboçya'da yönetim başka sosyalist ülkelerde uzun süren direnişten sonra kabul edilen aile tarımının desteklenmesini çabuk benimsedi. Yeni yönetim, Pol Pot yönetiminin ardından sosyalizme olan inancın iyice za-

yıflamaması ve açlıkla karşı karşıya kalan ülkede tarım üretiminin artması için bilinen şu veya bu oranda hızlı ama belirgin kolektifleştirme yolunu tercih edemezdi.

5.1.1985'te Hun Sen başbakan seçildi. Fransa'ya karşı bağımsızlık savaşı veren, genellikle Kuzey Vietnam'da eğitilmiş eski kadrolar değiştirilmeye başlandı, yerlerini devrimci geçmişli bulunmayan teknokrat kadro almaya başladı (age. 193). Vietnam ve Sovyetler Birliği'nde okuyup ülkeye dönen öğrenciler önemli karar organlarında yer alırlar.

Benzer durum Vietnam'da bağımsızlık sonrasında da yaşanmıştı. Fransa ve ABD'ye karşı yıllarca başarılı savaş yürütmüş olan kadroların önemli bölümü sosyalizmin sorunlarından anlamıyorlardı. Üretim artışının nasıl sağlanabileceği, ülkenin nasıl modernleştirilebileceği konularında Lenin ve Stalin'in belirlemeleri tekrarlamamanın ilerisinde fikirleri bulunmuyordu.

Çin'de ve Vietnam'da olduğu gibi Kamboçya'da da bu değişim yönetim organlarında yoğun tartışmalar yaşanmadan gerçekleşmedi. Hun Sen gerçekleştirmek istediği değişimler konusunda merkez komitesinde genellikle çoğunluk sağlayamıyor, Chea Sim önderliğindeki sol kanat yeni uygulamaları sürekli frenliyordu (age. 198).

Hun Sen'in belirlemesiyle: "İnsanlar yeterli beslenemiyorsa, giyinemiyorsa, evleri yoksa, çocukları okuyamıyorsa, onlara sosyalizm anlatamazsınız. İnsanlar sosyalizmden korkar." (age. 189)

Kamboçya'nın içinde bulunduğu olağanüstü durum bu belirlemeleri daha geçerli kılıyordu.

13-16.10 1985 tarihleri arasında yapılan parti kongresine 7500 parti üyesini temsilen 250 delege katıldı. Parti zayıftı, kadrolar hem bilinç hem de tecrübe bakımından yetersizdi. Heng Samrin yeniden parti genel sekreteri

seçildi. Konuşmasında partinin marksist-leninist ilkeler doğrultusunda işçi sınıfının öncüsü olarak güçlendirilmesi gerektiğini belirtti (age. 199).

Burada yapılan belirleme yıllardır tekrarlanan ezberin Kamboçya’da da ifade edilmesidir. İşçilerin çok az olduğu bir köylü ülkesi olan Kamboçya’da işçi sınıfının öncüsü olmak anlayışı, gerçek durumun yeterince anlaşılmadığını gösterir.

SSCB ve Vietnam ekonomik olarak Kamboçya’yı desteklediler. 1980’li yılların sonlarına doğru ekonomik şartların zorlaşması sonucu SSCB yardımı azalacak ve sona erecekti.

SOSYALİZMDEN KAPİTALİZME GEÇİŞ

Hun Sen 1988’de pazar ekonomisine yöneleceklerini, plan ekonomisinin yürümediğini açıklayacaktı. Sosyalist ülkelerin ekonomisi verimli çalışan devlet işletmeleri, böyle çalışmayanlara sürekli yardım ettiği için batıyordu. Ekonomiye rekabetin getirilmesi gerekiyordu. 1 Ekim’deki Bakanlar Kurulu toplantısında ise şunları söyledi: “Kamboçya ekonomik işleyişte reform yapıyor, soldan sağa gidiyoruz” (Gottesman, 280: 2003).

1989’da toprak sahiplerine miras hakkı tanındı. Küçük köylü böylece işlediği toprak üzerinde daha fazla hak sahibi oldu.

Ekim 1988’de hükümet fabrikalarda işçi ücretlerinin verimliliklerine göre belirleneceği açıklaması yaptı (Slocomb, 211: 2003).

Aynı uygulama Çin ve Vietnam'da da yapılmıştır.

1988 sonlarında ülke ekonomisi özellikle Hong Kong, Tayland, Fransa ve Avustralya yatırımlarına açıldı. Dış ülkelerdeki Kamboçyalılar ülkeye yatırım yapmaya, iyi eğitim görmüş olanlar ise ekonomik konularda yönetime yardımcı olmaya çağrıldı.

Burada devlet mekanizmasının nasıl çalıştığı hakkında açıklayıcı örneklerin belirtilmesi gerekir.

Devlet memurları devletteki işlerinin yanı sıra özel sektörde de çalışıyorlardı. Hun Sen Haziran 1989'da bunun gerekçesini şöyle açıklıyordu: “başka türlü davranırsak seçimi kaybederiz. İnsanlar devletten sağladıkları kazancı kaybetmemelidir (age. 282).

Aynı kişinin belirlemesine göre; Pol Pot'un etkin olduğu bölgelerde kadrolarının konumu bizimkilerden iyidir. Zenginlik içinde yaşıyorlar. Kadroların devletten ve yerel ekonomiden yararlanması olmazsa politikamız yürümez (age. 299).

Hun Sen “yerel kadrolar yerelin kazancının tümünü almamalıdır” diye ekliyordu.

Devlet memurları buldukları bölgeyi soyuyor ve gelirin büyük bölümünü de kendilerine alıyordu. Hun Sen yönetimi hem devletten hem de yerelden kazanılmasına engel olamıyordu, aksi durumda yerel kadroların Pol Pot saflarına geçme tehlikesi vardı. Devlet görevlileri her alanda faaliyet göstererek zenginleşiyorlardı.

Rüşvet bütün devlet kademelerini sarmıştı. Dış yatırımcılar üst düzey devlet görevlilerine rüşvet vererek işlerini yürütebiliyordu.

Rüşvet ve yolsuzluk o kadar yaygındı ki 1990'da başkente rüşvete karşı büyük gösteri yapılacaktı.

1989'da sosyalist ülkelerdeki iktidarların peşpeşe dağılması geldi. Polonya ile başlayan süreç Macaristan ile sürdü, ardından Demokratik Almanya Cumhuriyeti geldi. Bunları Çekoslovakya, ardından Bulgaristan ve Romanya tamamladı.

Romanya dışında iktidarların çözülmesi barışçı oldu, sadece Romanya'da kısa süreli iç savaş yaşandı.

Bundan kısa süre önce Kamboçya'da önemli değişim yaşanmış, Kamboçya Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin adı Kamboçya Devleti olarak değiştirilmişti.

1989 sonlarında Vietnam birlikleri ülkeden tümüyle çekilince Kamboçya'nın Çin ve Tayland ile ilişkisi düzelmiş, ülkeye yapılan dış yatırımlar hız kazanmıştı.

Hun Sen Ocak 1990'da sosyalist ülkelerdeki gelişmeleri şöyle değerlendiriyordu: "Reform yapmamak, yapmaktan daha tehlikelidir. Romanya'daki durumu görüyorsunuz. Devlet yöneticileri altı günde her şeyi kaybettiler. Polonya ve Macaristan'da zamanında reform yapıldığı için güçlü ayaklanma olmadı." (age. 338)

Burada belirleyici olan Hun Sen ve diğer yöneticilerin ne olursa olsun iktidarda kalmak anlayışıdır. Gerekirse kapitalizme de geçilebilir ama biz iktidarda kalmalıyız; anlayış budur.

Sosyalizmden sonra gelen kapitalizmdeki burjuvazinin komünist partilerinin -farklı isim taşısalar bile sosyalist iktidar partilerinin- yönetici kadrosundan çıkması Kamboçya'ya özgü değildir. Bu ülkeye özgü olan büyük sürekliliktir. Sosyalist yönetimlerin çözüldüğü diğer ülkelerde politik olarak ön planda bulunan kişiler genellikle geri çekilirken, Kamboçya'da benzeri yaşanmamıştır.

Parti 1989'da adını değiştirdi ve Kamboçya Halk Partisi oldu. Komünist geçmişinden ve Vietnam işgali döne-

minden koptu.

Ekim 1991'de parti programından sosyalizm çıkarılacaktı.

Burada Şu sorulabilir: Diğer iki bölge devleti Vietnam ve Laos'ta da önemli reformlar yapıldı. lkeler dış yadırlara açıldılar, toprakta aile tarımına zaten daha önce dönülmüŐtü, ekonomi rekabete açıldı... Neden bu ülkelere pazar sosyalizmine geçilirken Kamboçya'da bu yapılamadı?

Reel sosyalizmin ister SSCB isterse de Çin'de olsun eski gelişme çizgisini sürdüremeyeceği, önemli reformlar yapılması gerektiği açıktı. Süreci yönlendirmede belirleyici olan komünist partisinin güçlü olmasındır. Parti güçlü değilse ya da partinin yönetici kademeleri büyük oranda kapitalizm yanlıysa, reformlar pazar sosyalizmine değil kapitalizme götürür.

Sosyalizmden kapitalizme geçen ülkelerde nomenklatura olarak da adlandırılan partinin yönetici kademeleri -politik büro ve merkez komitesinden daha geniş kapsama sahiptir- parçalanırsa, nomenklaturanın değişik kesimleri -politik ve ekonomik nomenklatura gibi- ayrıŐır ve birbiriyle mücadeleye yönelirse, yavaŐ veya hızlı olarak kapitalizme geçiş kaçınılmazdır.

Kamboçya'da hızla, parti içinde ve dışında önemli karşı ıkıŐlar gerçekleŐmeden olan da budur.

Kamboçya'da parti, 1985 kongresinde belirtildiği gibi, hem nicelik hem de nitelik olarak zayıftı. Ek olarak devlet memurları ve parti kadroları hem devletten hem de bölgelerindeki özel iŐlerden gelir elde ederek zenginleşiyorlardı. Sosyalist gelişmede yaşanan tıkanmayla birlikte bu insanlar için en uygun rejim lke Őartlarına uyarlanmış kapitalizmdir.

Sihanouk 1991’de Phnom Penh’e döndü, anayasal monarşi rejimine geçildi. Bu rejimde çok partililik ve seçimler vardır. Sihanouk sembolik iktidara sahipken ülkenin gerçek yöneticisi başbakandır.

KAMBOÇYA KAPİTALİZMİ

Kamboçya kapitalizmi, kapitalizm öncesi düzenin özelliklerini güçlü olarak bünyesinde taşır. Önde gelen özellik, kadrolardaki sürekliliktir. Hun Sen kapitalizm öncesinde de başbakandı. Hun Sen Kamboçya Halk Partisi (KHP) başkanıdır ve 1985-2018 arasında (33 yıl) başbakanıdır. Sonraki durumu araştırmadım, bu kadarı yeterlidir.

Kamboçya’da çok partili, seçimli, otoriter bir rejim kurulmuştur ve tek adam rejimi adlandırması yapılabilir.

Bu rejimin bazı özellikleri sıralanacak olursa:

Birincisi; seçimi kazanmak için tehdit, baskı ve devletin olanaklarının KHP tarafından kullanılması olağandır.

İkincisi; yasalar ve mahkemeler muhaliflere karşı silah olarak kullanılır. Muhalefetteki Kamboçya Ulusal Kurtuluş Partisi yasaklanmış ve Ulusal Meclis’teki 125 sandalyenin tamamı KHP tarafından kazanılmıştır.

Üçüncüsü; Hun Sen çevresinde geniş bir menfaat ağı kurmuştur. Hun Sen iktidarından yararlananlar, onun iktidarının sürmesine yardım ederler.

Dördüncüsü; “arkadaşlar için her şey, düşmanlar için yasa vardır” belirlemesi kendisine aittir ve rejimin

nasıl işlediğini yeterince açıklamaktadır (Un, 2-27: 2019).

Başbakan Hun Sen medyada sık görünür, çok konuşur ve politik rakiplerine hakaret eder (Strangio, xiii: 2014).

Son bir ekleme yapalım: Hun Sen kızı Mona'yı yardımcısı olarak atadı, kadın daha sonra TV yöneticisi olacaktır.

Hun Sen'in diğer çocukları da yönetimde önemli yerlerdedir.

Kamboçya bu uygulamalarla iyi tanıdığınız başka bir ülkeye oldukça benziyor, öyle değil mi?

Ülkeye yapılan yatırımlar konusuna gelince; 2011-2015 arasında ülkeye yapılan sanayi dış yatırımlarının yüzde 70'i Çin'e aittir. İki ülke arasındaki ticaret de yoğundur. Çin hammadde ve tarım ürünleri almaktadır. Ticaret dengesi büyük oranda Çin'in lehinedir (Un, 26: 2019).

1979'da Vietnam işgali öncesi dönemde KKP ile Çin'in ilişkisinin yoğun olması, 1990 sonrasındaki yatırım ve ticaret ilişkisini kolaylaştırmış olsa gerektir. Çin'in Tayland ve ABD ile birlikte Pol Pot'u desteklemiş olması geçmişte kalmıştır.

BAŞKA TÜRLÜ OLABİLİR MİYDİ?

Kamboçya küçük bir ülkedir. Bölgenin belirleyici ülkesi Vietnam'dır. Bu belirleyicilik Fransız sömürgeciliğine ve ABD'ye karşı savaşlarda açık olarak görülmüştür.

Diğer iki bölge ülkesinde –Laos ve Kamboçya- komü-

nist partilerinin kurulması, silahlı gücün eğitimi, silah ve ekonomik yardım konularında Vietnam önemli rol oynamıştır.

Kamboçya'daki gelişmenin aksine Laos'taki parti ve Pathet Lao Vietnam karşıtı konuma yönelmemiştir. Gerek savaş gerekse de savaş sonrasında iki ülke sosyalistleri arasında yoğun dayanışma yaşanmıştır. Vietnam pazar sosyalizmine geçerken Laos'ta farklı gelişme olamazdı.

Kamboçya'da da benzeri süreç yaşanabilirdi. Böyle olmamasının önde gelen nedeni Vietnam karşıtı milliyetçiliktir. Bu milliyetçilik KKP ve Pol Pot'un eseri değildir, tarihsel temelleri vardır ama Kamboçyalı komünistler tarafından özellikle kışkırtılmıştır. Bu milliyetçilikle mücadele edilip geriletmeye çalışılırsa, sonuçta hiç de kolay olmamakla birlikte gelişmeler farklı olabilirdi.

Ülkedeki oto soykırımın önemli bileşeni Vietnam karşıtlığıdır. Komünist partisi iktidarı altında böyle bir soykırım yaşayan halkın sosyalizmin değerlerini yeniden benimsemesi çok zordur ve 1979 sonrasındaki on yılda harcanan çabaya rağmen gerçekleşmemiştir.

KOMÜNİST PARTİLERİ ARASINDA SAVAŞ

Burada anlatılmak istenen aynı parti ya da farklı partilerin içindeki komünistlerin birbirlerini öldürmeleri değil, partilerin silahlı güçleri arasındaki savaştır. İktidardaki komünist partileri arasında değişik nedenlerle savaş çıkabileceği daha önce kimsenin aklına gelmezdi. Böyle bir ihtimal Marx-Engels ve Lenin döneminde düşünülmezdi. Stalin döneminin sonlarına kadar da durum ay-

nydı. Komünist partileri arasındaki savaşın önceden teorik olarak düşünülmesi mümkün değildi, pratikte ortaya çıktı.

Bunun için öncelikle farklı partilerin bulunması, herkese sözünü dinleten –bir zamanlar SBKP gibi- merkezin bulunmaması gerekir. Sosyalist ülkeler arasındaki ilk ciddi sürtüşme SSCB ile Yugoslavya arasındadır; bunu SSCB-ÇHC, SSCB-Arnautluk, ÇHC-Arnautluk sürtüşmeleri izledi.

Sosyalist ülkeler arasındaki savaşlar ise Çin Hindi'nde yaşandı. Vietnam-ÇHC, Vietnam-Kamboçya arasında. SSCB-ÇHC arasındaki sınır çatışmalarını savaş olarak görmemek gerekir.

Bir süreden beri kendisini sosyalist olarak gören ülkeler arasında –ÇHC, Vietnam, Laos, Kuzey Kore, Küba- ilişkiler iyidir, eski düşmanlıklar geride kalmıştır ama farklı dünya şartlarında eski çelişkilerin değişerek yeniden gündeme gelmeyecekleri ve bunların da savaşa yol açmayacağı söylenemez. Kendisini sosyalist olarak gören ülkelerin tümü ABD saldırganlığına karşı birleşmiş durumdadır ve birbirlerine destek de oluyorlar. Bu iyi bir gelişme olmakla birlikte kalıcılık göstereceği kesin olarak söylenemez. Dünya şartları değişir, komünist partilerinin tutumları da değişir.

Geçmişte farklı sosyalist ülkeler sosyalizmin gelişme yolları konusunda değişik görüşlere sahipti. SSCB üretici güçlerin kapitalizmden daha hızlı geliştirileceğini iddia ederek bu yoldan sosyalizmin üstünlüğünün gösterileceğini savunuyordu; yapılamadı. ÇHC halk savaşlarının zaferiyle kapitalizmin yıkılacağını savunuyordu; bu da olmadı.

Son 5-10 yıldan beri ise sosyalist ülkeler arasında gelişme yolu konusunda önemli farklılık görülüyor. Her-

kes ulusal özelliklerine uygun pazar sosyalizmini savunuyor. ABD saldırganlığına karşı ortak hareketin yanı sıra bu özellik de sosyalist ülkeler arasında yaşanan iyi ilişkilerin diğer nedenidir. Bu durum ne kadar sürer, bilinmiyor.

Kapitalist ülkeler arasında farklı görüşler, yönelimler ve değişik alanlarda sürtüşmeler var. ABD'nin kesin askeri üstünlüğü bunların silahlı savaşa dönüşmesini engelliyor.

Komünist partilerinin de iktidarda buldukları ülkeler arasında savaş çıkabileceği ihtimalini gelecek için dışlamamak gerekiyor. Şu anda bu ihtimal bulunmuyor olsa bile...

SONUÇ

Kamboçya devriminin kendini yıkması devrim öncesinde başlar. Devrimci mücadelenin eksenini sadece iktidardaki güçlere değil Vietnam'a karşı da kuran KKK ve Pol Pot, devrimi başka bir sosyalist ülkeye karşı mücadele ederek ilerletebileceğini sandı. Yıllardan beri ülkede yaşayan, bir bölümü burada doğmuş Vietnamlıların -gerçekte Vietnam kökenli Kamboçyalıların- yok edilmesi, Vietnam'da politik ve askeri eğitim görmüş olanların dışlanması devrimi zayıflatmaktan başka sonuç vermedi.

İktidardaki komünist partilerinde çapının üzerinde işlere girişmek ve kaynakları israf ederek başarısız olmak sık rastlanan bir örnektir. Mesela Bulgaristan'da Balkanların en büyük metal fabrikası olacak Kremikovci, SSCB'den gelen uzmanların uyarısına rağmen inşa edilmiştir. Ülkede bulunan demir filizindeki demir oranı düşük

olduğu için masraflı bir saflaştırma süreci gerekiyordu. Sonuçta üretilen metal levhalar SSCB'den ithal edilenden daha pahalıydı. Üretim dünya fiyatlarının üzerinde yapıldığı için pahalı üretilip ucuz ihraç ediliyordu (Bkz. Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş – Bulgaristan ve Romanya Örnekleri).

Ülkenin özelliklerini dikkate almadan hırslı gelişme planları yapmak Kamboçya gibi küçük bir ülkeyi sadece yıkıma götürebilirdi. Çin gibi dünyanın nüfus olarak en fazla olan ülkesindeki uygulamaları taklit etmek, kolektifleşirmeyi daha da hızlı yapmak, kentleri kısmen değil tümüyle boşaltmak ancak gözü kararmış bir hırs olarak açıklanabilir. Bu ihtiras kendini Vietnam'a karşı kanıtlamakla, ülkedekileri öldürmekle, yüz yıllar önce Vietnam tarafından işgal edilmiş alanı geri almak için sınır köylelerine saldırmakla birleşmeseydi, bu kadar zararlı olmayabilirdi.

Laos büyük bir ülke olmasına karşın nüfusu azdır. Bu ülkede sosyalist hareket başlangıçtan beri Vietnam'la iyi ilişki içinde olmuş, bu güçlü ülke karşısında komplekse kapılmamıştır. Laos'un Vietnamlılaştırılması endişesi belki vardı ama hiçbir zaman ön plana çıkmadı.

KKP ve Pol Pot ülkede yıllardan beri yaşamakta olan Çinlileri, Laosluları, Vietnamlıları öldürerek veya ülke dışına sürerek nüfusu saflaştırmaya çalıştılar. Bunun için de halkta tarihsel olarak varolan Vietnam karşıtlığına dayandılar.

İktidara gelen her komünist partisi ülke tarihinin bir bölümüne karşı mücadele etmek zorundadır. KKP ve Pol Pot da anti Vietnamcılığa karşı mücadele etmek zorundaydılar ama savaşı yanlış cephede açtılar. Devrim sürecindeki anti Vietnam çizgilerini artırarak sürdürdüler ve bu konuda Çin'den de destek gördüler.

Vietnam karşıtlığı Kamboçya kültürünün tarihsel nedenlerden kaynaklanan önemli bir bileşenidir. KKP'nin yapması gereken Vietnam karşıtlığını azaltmaktı, körüklemek değil.

Kültürün gerici bile olsa bileşenlerinden birisini kullanmak örgütlenmede kolaylık sağlar. KKP'nin Vietnam karşıtı duyguları körüklemesinde bunun da rolü vardır. Bizde 1970'li yıllarda hızla örgütlenen Maoculuğun değişik fraksiyonlarının tarihsel Moskof düşmanlığını kullanması gibi. KKP'nin Vietnam karşıtlığı bir dönem güçlenmesi ni hızlandırırken, iktidar yıllarında süreç tersine döndü.

Partinin kuruluşu ve gelişmesi, Kızıl Khemer'in eğitimi ve donatımı bir dönem büyük oranda Vietnam tarafından yapılmış ise, Vietnam'ı dışladığınızda geriye güçsüzlük kalır. KKP güçsüzdü, kadroları yetersizdi, merkezi plan için doğru veri toplayacak örgütlenmeleri bile bulunmuyordu. Bunun üzerine nüfusun neredeyse üçte birini ortadan kaldıran oto soykırım, ardından Vietnam işgali ve on yıl süren iç savaş geldi... Vietnam'ın iktidara getirdiği yönetimin birkaç yılda yaşanan büyük tahribatı onarması çok zordu, yapamadı.

1980'li yıllar reel sosyalist ülkelerin ciddi sıkıntılarla karşılaştıkları, çözülme belirtilerinin ortaya çıktığı yıllardır. SSCB ve Vietnam'ın özellikle ekonomik desteğinin sürmesi gittikçe zorlaşıyordu ve bu destek olmadan Kamboçya'daki yönetimin yaşayabilmesi mümkün değildi.

Yolsuzluk ve rüşvet sosyalist dönemde de yaygındı ve buradan tek adam rejimi olarak adlandırılabilen kapitalist yönetime geçiş zor olmadı.

Kamboçya devrim tarihi acı bir tarihsel deneydir. Bir ülkenin komünist partisinin komşu ülkedeki komünist partisi iktidarını devirmesi, yerine kurduğu başka bir sosyalist iktidarı yaşatmaya çalışması, devirdikleriyle on yıl

savaşması ve sonuçta herkesin kaybetmesi...

KKP ve Pol Pot, onların yerine getirilen iktidar ve Vietnam...

Sonuçta herkes kaybetti.

Kamboçya kapitalizme geçerken Vietnam ordusu da on yıl sonra –SSCB'nin de müdahalesiyle- çekildi.

Kızıl Khemer güçlerindeki birkaç isim dışında herkes aftan yararlanarak normal hayata döndü.

Geçmiş kapatıldı, bir deyişle öldürüldü.

On yıl savaşmasına rağmen Vietnam ordusuna karşı koyamayan, gittikçe tecrit olan, SSCB ve Doğu Avrupa'daki sosyalist ülkelerin çözüldüğünü, Çin'in eskiden lanetlenen pazar sosyalizmine yöneldiğini gören Pol Pot, ölmenden önce kendisi için mezar yapılmamasını, ormanda bir yere gömülmesini ister. Ülke ve dünya tarihinden kaybolmak isteği midir, bilinmez.

Kesin konuşulamaz ama başka türlü de olabilirdi, olmadı.

Milliyetçilik iktidardaki başka komünist partilerinde de bulunmakla birlikte Kamboçya'daki farklıydı. Yıllarca büyük destek gördüğü başka bir sosyalist ülkeyi hedef alıyordu.

Sonuç ortadadır.

KAYNAKLAR

- Ben Kiernan: The Pol Pot Regime, 1996.
- Ben Kiernan: How Pol Pot Came to Power, 2004.
- David P. Chandler: Brother Number One – A Political Biography of Pol Pot, 1992.
- Duong Keo: Khemer Rouge – Nationalism and Mass Killing, 2018.
- Engin Erkiner: Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş – Bulgaristan ve Romanya Örnekleri
- Engin Erkiner: Çin Sosyalizmi (1949-2022)
- Engin Erkiner: Vietnam-Laos ve Pazar Sosyalizmi, 2024.
- Evan Gottesman: Cambodia After the Khemer Rouge, 2003.
- Harisch C. Mehta – Julie B. Mehta: Strongman Hun Sen, 2013.
- Kheang Un: Cambodia: Return to Authoritarianism, 2019.
- Jim Masselos (Ed.: Imperian Asiens: Von den alten Khemer bis zu den Meiji, 2010.
- Mahmood Mamdani: When Victims Become Killers, 2001.
- Margaret Slocomb: The People’s Republic of Kampuchea – The Revolution after Pol Pot, 2003.
- Sebastian Strangio: Hun Sen’s Cambodia, 2014.